

4. Ярош Н. С. Саногенне мислення як чинник стрес-долаючої поведінки особистості : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Інститут психології імені Г. С. Костюка. Київ, 2018.23 с.
5. How to talk to loved ones about Ukraine and other distressing news. URL: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/how-to-talk-to-loved-ones-about-ukraine-stressful-news> (Last accessed: 02.06.2022)

Ключові слова: саногенне мислення, патогенне мислення, саногенна рефлексія, стрес, психічне здоров'я.

Key words: sanogenic thinking, pathogenic thinking, sanogenic reflection, stress, mental health.

ТАШМАТОВ ВЯЧЕСЛАВ АБДУЛЛАЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри психології, кандидат психологічних наук*

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВІДБІР ПЕРСОНАЛУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності [1].

Землетруси і урагани, лавини і селі, пожежі і різноманітні аварії – це надзвичайні ситуації, з наслідками яких шохвилини боротися аварійно-рятувальні підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС). Та що бачать звичайні люди. Відбулася пожежа, приїхала спеціальна техніка, вийшли з неї рятувальники в спеціальному захисному обладнанні, загасили пожежу та й поїхали. І все...

Але приїхали не роботи на спеціальних автомобілях, а приїхали звичайні, хоча і відповідно навчені, люди. Люди, у яких є тіло, є емоції, думки, риси характеру та інші психологічні якості. І цим людям потрібно рятувати інших, незважаючи ні на що. Ні на можливість отруїтися чадним газом, ні на загрозу постраждати від вибуху, ні на можливість бути заваленим залишками конструкції. Статистика говорить сухими цифрами, що професія рятувальника входить до трійки найнебезпечніших у світі.

Рятувальники виконують різноманітні функції цивільного захисту, а саме:

1) проведення робіт та вжиття заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту населення і територій від них;

2) проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

3) гасіння пожеж;

4) ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження, інших небезпечних проявів;

5) проведення піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боеприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), крім територій, які надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань;

6) здійснення через підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту комплексу заходів з метою ліквідації небезпек, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами, зокрема нетехнічне та технічне обстеження територій, складення карт, виявлення, знешкодження та/або знищення вибухонебезпечних предметів, маркування, підготовки документації після розмінування, надання громадам інформації про протимінну діяльність та передачу очищеної території;

7) проведення вибухових робіт для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;

8) проведення робіт щодо життєзабезпечення постраждалих;

9) надання екстреної медичної допомоги постраждалим у районі надзвичайної ситуації і транспортування їх до закладів охорони здоров'я;

10) здійснення перевезень матеріально-технічних засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та надання гуманітарної допомоги постраждалим внаслідок таких ситуацій;

11) надання допомоги іноземним державам щодо проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, гуманітарного розмінування територій та водних акваторій;

12) проведення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій [1].

Вважається, що людина, яка працює в ДСНС, готова апriori до різноманітних емоційних навантажень, і може подолати будь-які стресогенні впливи. Але, на жаль, це не зовсім так. Досліди виявили, що у персоналу ДСНС під час ліквідації різноманітних надзвичайних ситуацій, в тому числі пожеж, частота пульсу іноді перевищує 160–180 ударів за

хвилину. І після завершення робіт їм теж потрібно декілька годин для реабілітації та поновлення нормального психічного стану.

Наприклад, один з офіцерів, який збирав фрагменти тіл після авіакатастрофи 2006 року у Сухій Балці, розповідав, що через два тижні після закінчення робіт раптом відчув негаразди у своєму психічному стані. Він йшов парком із дружиною, вони весело розмовляли, і раптом він боковим зором побачив щось схоже на частину людського тіла. Це було просте каміння, велике, але каміння! Він раптом припинив розмову, посірів, покритися потом, і потім десь хвилин 10 приходив до тями. Якщо б психологічна допомога йому була надана в день закінчення аварійно-рятувальних робіт, то він жив би звичайним життям і виконував свою роботу без збоїв.

Катастрофа літака показала, що з 172 працівників ГУ ДСНС України в Донецькій області, які були задіяні для ліквідації цієї надзвичайної ситуації, далеко не всі були готові на початковому етапі виконувати свої обов'язки. Під час цієї роботи у деяких молодих працівників були спроби відмовитися від виконання завдань з пошуку та збору тіл загиблих та їх фрагментів.

У 18 ліквідаторів після закінчення робіт були виявлені всі ознаки посттравматичного стресового розладу, що має такі прояви: підвищена фізіологічна збудженість, яка проявляється у нічних кошмарах, нав'язливих станах, спогадах та думках; емоційне виснаження, яке має вигляд зниженого настрою, підвищеної тривожності, різке зменшення інтересу до всіх проявів життя; деякі порушення поведінки такі, як дратівливість, зниження активності, порушення у спілкуванні з рідними та колегами по роботі [4].

Таким чином, для якісного виконання завдань цивільного захисту, співробітники ДСНС повинні мати специфічні психологічні якості. Наявність таких якостей перевіряється під час професійно-психологічного відбору – комплексу заходів, спрямованих на виявлення рівня розвитку професійно важливих якостей особистості та визначення за допомогою психодіагностичних методик рівня придатності кандидатів для проходження служби (роботи) в органах і підрозділах цивільного захисту, навчання у вищих навчальних закладах ДСНС [3].

Професійно-психологічний відбір проводиться після попереднього вивчення кандидата посадовими особами структурного підрозділу, на який покладено функції роботи з персоналом апарату ДСНС, органу чи підрозділу цивільного захисту перед проходженням лікарсько-експертної комісії.

Перед проведенням психологічного обстеження кандидат власноруч засвідчує підписом, що на дату тестування скарг на стан здоров'я, загальне самопочуття не має та дає добровільну згоду на його проведення.

Психологічне обстеження проводиться в ранкові години після попередньої співбесіди з психологом за наявності в кандидата направлення на проходження психологічного обстеження. Психологічне обстеження включає в себе співбесіду та тестування по методикам: методика КОТ;

методика «Слухо-мовна пам'ять»; методика «Коректурна проба»; методика «16-факторний опитувальник Кеттела»; методика схильності до ризику О.Г. Шмельова; багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (МЛО-АМ) А.Г. Маклакова і С.В. Чермяніна.

Якщо під час співбесіди в кандидата виявлено стомлення, психоемоційний стрес чи період адаптації після перенесеного захворювання, проведення обстеження переноситься на інший день, погоджений із кандидатом.

Висновок за результатами психологічного обстеження кандидатів дійсний протягом 6 місяців.

За результатами здійснення психологічного обстеження психолог подає керівнику пропозиції про доцільність подальшого здійснення відбору кандидата з одним із таких висновків «рекомендується» чи «не рекомендується» [2;3].

Таким чином, професійно-психологічний відбір персоналу ДСНС, є одним із важливих елементів психологічного забезпечення підрозділів цивільного захисту.

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 року № 593 «Про затвердження Положення про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/593-2013-%D0%BF#Text>
3. Наказ МВС України від 31.08.2017 № 747 «Про затвердження порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17#Text>
4. Попов В. М., Христенко В. Є. Психологічне забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації надзвичайних ситуацій. https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/ProblemsOfExtremeAndCrisisPsychology/vol3_2/23.pdf

Ключові слова: надзвичайна ситуація, професійно-психологічний відбір, психологічне обстеження.

Key words: emergency situation, professional-psychological selection, psychological examination.